ไหว้สาพญาช้างเผือก
หัวเวียงเชียงใหม่

ໄຫ້ມວ ຄ່ວ ຜຶ້ຕ ຫົ່ວຽງຈຽງຄໃຫ່

ชุมชนพัฒนาบ้านกู่เต้า ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
และภาคีเครือข่าย สืบสานประเพณีท้องถิ่น
"ย่านช้างเผือก หัวเวียงเชียงใหม่" อย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์

ACI CMRU
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

อนุสาวรีย์ช้างเผือก (ข่วงช้างเผือก)

อนุสาวรีย์ช้างเผือก หรือที่ชาวเชียงใหม่เรียกว่า “ข่วงช้างเผือก” ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของกำแพงเมืองเชียงใหม่ ห่างจากประตูช้างเผือกประมาณ ๕๐๐ เมตร นับเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวเชียงใหม่มาอย่างยาวนาน

ตามตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวว่า อนุสาวรีย์ช้างเผือกสร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยพระญาแสนเมืองมา กษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๑๗๒๙-๑๗๔๕) หลังจากพระองค์ยกทัพไปทำศึกกับเมืองสุโขทัยแล้วพลัดหลงจากกองทัพหลวง อ้ายออบและอ้ายยี่ระได้ช่วยนำพระองค์กลับมายังเมืองเชียงใหม่อย่างปลอดภัย

พระญาแสนเมืองมาจึงแต่งตั้งทั้งสองให้เป็นผู้ดูแลช้างหลวงฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา พร้อมพระราชทานที่ดินให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้เวียงเชียงโฉมและโปรดให้สร้างรูปปั้นช้างเผือกจำนวน ๒ เชือก หันหน้าไปทางทิศเหนือโดยมีทางเดินอยู่ตรงกลาง

ต่อมาในสมัยพระญาติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๕๒-๒๐๓๐) ได้มีการบูรณะช้างเผือกทั้งสองเชือกอีกครั้งโดยหมื่นด้ามพร้าคต พร้อมประกอบพิธีสวดมนต์และบรรจุสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ภายในตามความเชื่อของชาวล้านนา เพื่อให้ช่วยคุ้มครองบ้านเมือง และสร้างความเป็นสิริมงคลแก่เมืองเชียงใหม่

ในสมัยพระเจ้ากาวิละ ผู้ครองนครเชียงใหม่แห่งราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๕๘) ได้มีการสร้างช้างเผือกขึ้นใหม่จำนวน ๒ เชือก พร้อมสร้างซุ้มครอบไว้ ช้างเผือกเชือกที่หันหน้าไปทางทิศเหนือมีชื่อว่า **“ปราบจักรวาล”** ส่วนช้างเผือกเชือกที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตกมีชื่อว่า **“ปราบเมืองมารเมืองยักษ์”** การก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันเสาร์ที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๔๓

ชาวเชียงใหม่ โดยเฉพาะชุมชนช้างเผือกที่อาศัยอยู่บริเวณหัวเวียงให้ความเคารพนับถืออนุสาวรีย์ช้างเผือกเป็นอย่างมาก เพราะเชื่อว่าเป็น **“อารักษ์”** หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้คุ้มครองบ้านเมือง

จึงเรียกกันว่า **“เจ้าพ่อช้างเผือก”** และมีการจัดพิธีบวงสรวงเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือน ๙ เหนือ (เดือน ๗ ไทย) เพื่อสักการะ และขอพรให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชุมชน และเมืองเชียงใหม่

ACI CMRU
สถาบันวิจัยและวัฒนธรรม

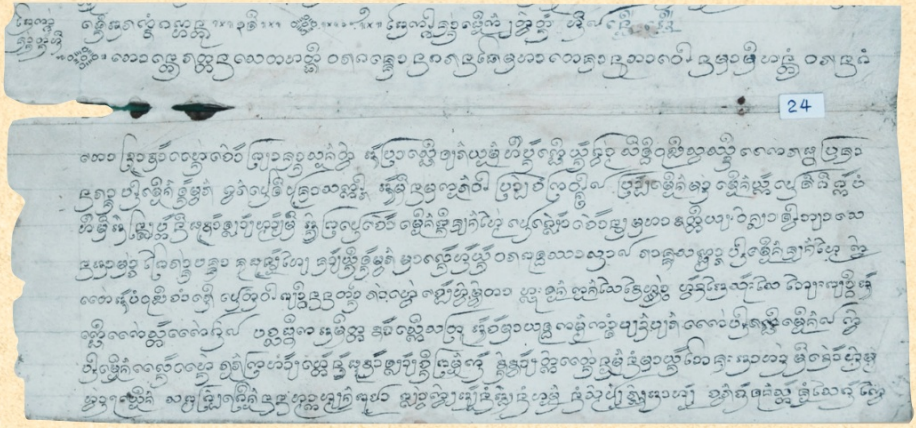

พับสา อักษรธรรมล้านนา ชื่อ “คำโอกาสปูชาเมือง”

คำกล่าวโอกาสปูชาช้างเผือก หัวเวียงเชียงใหม่

๏ *โภนฺโต รตนเสตหตฺถิ วรคชฺโช นครนาโถ*
มหาเตชานุภาโว นมามิหนฺตำ วรนาคำ ฯ

โภ ดูราข้าแห่งเจ้าพญาช้างสองตัวอันประเสริฐ เทียรย่อมหื้อบังเกิดยังความสิทธิวุฒิสวัสดีแก่รัฏฐะประชานราษฎร์บ้านเมืองทังมวลควรเป็นที่ปูชาสักการะ อันมีนามะกรว่า **“ปราบจักรวาล”** แล **“ปราบเมืองมารเมืองยักษ์”** เป็นที่พิพักดิ์บ่หื้อมีอนตราย

บัดนี้ผู้ข้าทังหลาย หมายมีองค์พระเป็นเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่เป็นเคล้าเจ้านายมหาขัตติยะวงศา ท้าวพญาเสนาอามาตย์ ไพร่ ราษฎร์ประชาจุ๊ผู้น้อยใหญ่ชายญิงทังมวล มาเล็งหันยังวระพุทธศาสนา แลราชะสัณฐานบ้านเมืองเชียงใหม่ กลัวแต่อันบ่วุฒิจำเริญ เป็นต้นว่าพยาธินานาต่าง ๆ ฮ่าเหว เจ็บหัวมัวตา หลุท้องก่องไส้ ไข้หนาว หวัด ไอ สุกใส เภยยะพยาธิอันเกิดแก่สัตว์แก่คนแล *ปจฺจตฺถิก อมิตฺต* ข้าเสี๊กศัตรูอันจักมายุทธกรรมกระทำเบียดเบียนแก่บ้านเมือง แลกลัวบ้านเมืองแล้งแห้งร้อนกระหาย

ACI CMRU สถาบันวิจัยและวัฒนธรรม

เหตุนั้นผู้ข้าทั้งหลายจิ่งพร้อมกันขงขวายตกแต่งน้อมนำมายังโภชนะอาหาร มีข้าวหนมหวาน ๗ เยื่อง สัพพะครบเครื่องนานา หมากเหมี้ยงพลูยา พร้าวกล้วยอ้อย น้ำอบ น้ำหอม น้ำส้มป่อย รสอะห่อย จวณจัณฑ์ ตุง ฉัตร ช่อใส่คันไกวแกว่ง ตั้งแต่งไว้ปูชา ทั้งผ้ากัมพละลวาดหัว แลปกหน้า ทังหญ้าอ่อนหาบ ๑ เขียวงาม ธูปเทียนตามตั้งไว้ มีปุปผาลาชาข้าวตอกดอกไม้เป็นต้นเป็นประธาน เพื่อสักการะปูชา แลอาบองค์สรงยังเจ้าพญาช้างทั้งสอง ขอเจ้าพญาช้างทั้งสองจุ่งเป็นที่เพิ่ง *ปฏิคาหก* แลรับเอายังเครื่องพลีกรรมปูชาทั้งหลายฝูงนี้ แล้วขอจุ่งเล็งหันยังคุณ *ปติณ์* อันผู้ข้าทั้งหลายได้สักการะปูชา จุ่งจักสังพิพักดิ์รักษายังวระพุทธศาสนา แลสัณฐานบ้านเมืองแล

ผู้ข้าทั้งหลาย หมายมีองค์พระเป็นเจ้าตนเสวยเมืองพิงเชียงใหม่เป็นเคล้า เจ้าขัตติยะวงศา ท้าวพญาเสนาอามาตย์ ไพร่ราษฎร์ประชาจุ๊น้อยใหญ่ชายญิงทั้งมวล ทั้งสัตว์ ๔ ตีน ๒ ตีนทั้งมวล หื้ออยู่เย็น เป็นสุข ขอห้ามหับทับเสียยังสัพพะกังวลอันตรายทั้งมวลแล *ปจฺจตฺถิก อมิตฺต* ข้าเสิ๊กศัตรูทั้งมวล แลขอหื้อชุ่มฮ่ำด้วยน้ำฟ้าสายฝน หื้อเป็นที่ทิดงอกมายังพิชชะข้าวกล้า ผลาหาร ส้มหวาน พร้าวตาล หมากพลู หื้อผู้ข้าทั้งหลายดูต้างได้กระทำทานาทิกุศลกรรม ค้ำชูวระพุทธศาสนา ศรีสัพพัญญูพระพุทธเจ้าไปเสี้ยงจิรัฏฐิติกาลยาวนานนักแท้ดีหลี ฯ

โอม เสตหตฺถิ คชฺโช มหาอุตฺตโม นาโค ปฏิคณฺหนฺตุ โภชนำ ปริกมฺมำ ปริภุญฺชนฺตุ สพฺพทุกฺขา สพฺพภยา สพฺพโรคา สพฺพอนฺตรายา สพฺพอุปทฺทวา สพฺเพเวรา โสกา สตฺตุจุปทฺทวา วินสฺสนฺตุ โน ฯ โอม หุลู หุลู สฺวาหาย ฯ

ACI CMRU
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

เครื่องขันตั้งบูชาพลีกรรม
พญาช้างเผือกหัวเวียงเชียงใหม่

ในการจัดเตรียมเครื่องพลีกรรมบูชาพญาช้างเผือก ๒ เชือก บันทึกไว้ในพับสาโบราณ ได้กำหนดเครื่องพลีกรรมช้างเผือกแต่ละเชือก โดยให้ช้างซ้าย และช้างขวา (ตำแหน่งผู้ดูแลช้างหลวง) เป็นผู้รับผิดชอบดังนี้

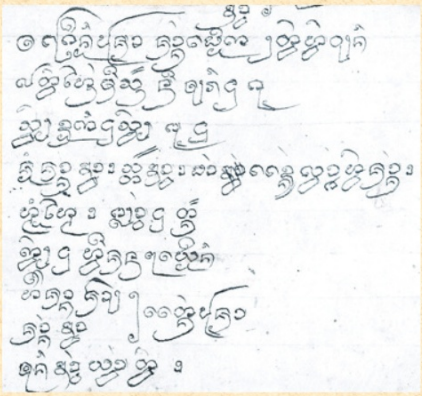

๑) เทียน	๔ คู่
๒) กรวยดอกไม้	๔ กรวย
๓) กรวยใบพลู	๔ กรวย
๔) ช่อช้าง	๑ ผืน
๕) ฉัตรขาว	๑ คัน
๖) ผ้าแดงปกกระพอง	๑ ผืน
๗) หม้อน้ำใหม่	๑ ใบ
๘) มะพร้าว	๔ ทะลาย
๙) กล้วย	๔ หวี
๑๐) โภชนาหาร	๗ อย่าง
๑๑) ตุงขาว	๑ ผืน

ACI CMRU
สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม

คำไหว้บูชาพญาช้างเผือก

ระตะนะเสตะหัตถิ วะระคัชโช นะคะระนาโถ มะหาเตชานุภาโว
วะระนาคัง นะมามิหันตัง ฯ วะระคัชโช สัพเพสุ ยัง ยัง ปะเทสัง
คัจฉะติ อะยัง ลาภา สุธัมมา สวาหัง ตัง วะระนาคัง นะมามิ ฯ

อันว่าพญาช้างเผือกแก้วนี้ เป็นมิ่งขวัญของบ้านเมือง มีเดชาอานุภาพยิ่งนัก ข้าพเจ้าขอบูชาพญาช้างเผือกนี้ ฯ ข้าแด่พญาช้างเผือกตัวสง่างามนี้เมื่อข้าพเจ้าย่างกรายไปสถานที่ใด ขอให้ลาภสักการะทั้งหลายที่ได้มาโดยชอบจงมีแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด ข้าพเจ้าขอบูชาสักการะพญาช้างเผือกนี้ ฯ

คำถวายเครื่องบูชาสังเวยพญาช้างเผือก

โอม เสตะหัตถิ วะระคัชโช มะหาอุตตะโม นาโค ปะฏิคัณหันตุ
โภชะนัง พะลิกัมมัง ปะริภุญชันตุ สัพพะทุกขา สัพพะภะยา
สัพพะโรคา สัพพะอันตะรายา สัพพะอุปัททะวา สัพเพ เวรา โสกา
สัตตู จุปปัททะวา วินัสสันตุ โน ฯ โอม หุลู หุลู สวาหายะ ฯ

โอม อันว่าพญาช้างเผือก ตนเป็นเจ้าแห่งช้างทั้งหลายมีกายอันสูงใหญ่สง่างาม ขอจงรับซึ่งโภชนาหาร และการพลีกรรมเหล่านี้ขอให้ความทุกข์ภัย โรค อันตราย กรรมเวร ความโศก ศัตรู และอุบัติภัยทั้งปวงของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงหมดสิ้นไปด้วยเทอญ ฯ

ยันต์ช้างเผือก

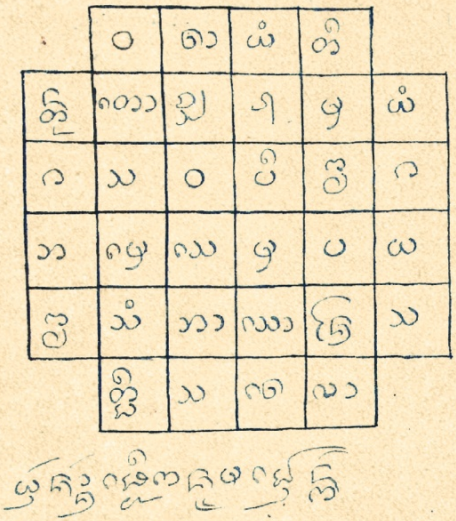

ภาพต้นฉบับยันต์ช้างเผือก
จากพับสาคำโอกาสปูชาเมือง

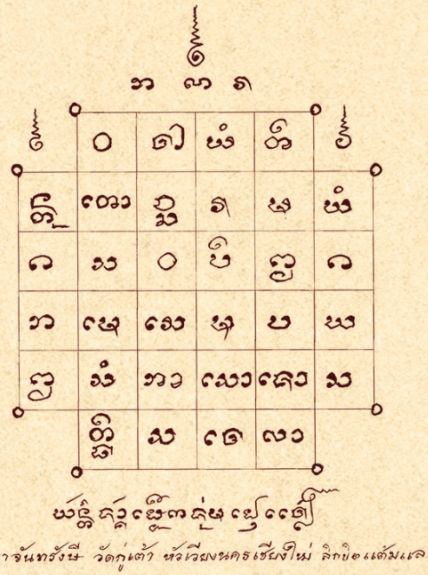

ยันต์ช้างเผือก
ลงอักขระใหม่ โดยครูบาจันทะรังษี
วัดกู่เต้า อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ยันต์พญาช้างเผือก หรือ ยันต์ช้างเผือกนี้ พบในพับสา บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา ภายในตารางยันต์ประกอบด้วยช่องและอักษร รวมจำนวน ๓๒ พยางค์ คือ ***"วรคโช สพฺพเสโต ยं ยं ปเทสं คจฺฉติ ปิยลาภา ภวนฺตุ เม"*** โดยการวางอักษรแต่ละช่องจะข้ามไปมาแบบการเดินของตัวม้าในการเล่นหมากรุก คาถาในยันต์คล้ายกับคำไหว้บูชา พญาช้างเผือก มีคำอธิบายว่า **"ยันต์ช้างเผือกชุ่มเย็นนัก"** กล่าวคืออานุภาพของยันต์นี้จะส่งผลให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ผู้ครอบครอง

ACI
CMRU
สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม

ภาพถ่ายโบราณจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

อนุสาวรีย์ช้างเผือก(ข่วงช้างเผือก)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่

อนุสาวรีย์ช้างเผือก(ข่วงช้างเผือก)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่

อนุสาวรีย์ช้างเผือก หรือ ข่วงช้างเผือก

ACI CMRU
สถาบันวิจัยและวัฒนธรรม

ภาพกิจกรรม

ป่าเวณีทำบุญตักบาตร และบวงสรวงเจ้าพ่อช้างเผือก
“ไหว้สาพญาช้างเผือกหัวเวียงเชียงใหม่”
ณ อนุสาวรีย์ช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

白象纪念碑（白象广场）

白象纪念碑，当地清迈居民称其为 “白象广场”（Khwang Chang Phueak），位于清迈古城北侧，距离白象门约500米。这里不仅是一处重要的历史遗迹，也是长期以来清迈民众共同信仰与敬奉的精神象征。

根据《清迈地方编年史》记载，白象纪念碑最初建于孟莱王朝盛孟玛王（Phaya Saen Mueang Ma，公元1386—1402年在位）时期。相传，盛孟玛王率军征讨素可泰时曾与大军失散，幸得两位名叫艾奥（Ai Ob）和艾义拉（Ai Yira）的勇士护送，才得以平安返回清迈。为表彰二人的功绩，盛孟玛王任命他们分别管理王室左、右象营，并赐予土地，让他们在清诏城（Wiang Chiang Chom）附近定居。同时，下令建造两尊白象雕像，面向北方而立，中间设有通道。

后来在滴落拉王（Phaya Tilokkarat，公元1441—1487年在位）时期，两尊白象再次得到修缮。负责修复工程的兰纳官员 “蒙丹帕科特”（Muen Dam Phra Khot）还主持举行诵经祈福仪式，并按照兰纳传统信仰，将圣物安放于白象内部，以祈求护佑城邦、增添吉祥福泽。

至清迈统治者高威拉王（Chao Kawila，公元1782—1816年在位）时期，又重新建造了两尊白象，并修建覆盖其上的亭阁。面向北方的白象名为 “镇服寰宇”（Prap Chakrawan），面向西方的白象名为 “镇伏魔城与夜叉城”（Prap Mueang Man Mueang Yak）。整个工程于公元1800年4月5日（星期六）竣工。

长期以来，清迈民众，特别是居住在城北白象社区一带的居民，对白象纪念碑怀有深厚的敬仰之情。他们相信白象是守护城市的 “护城神灵”（Arak），因此尊称其为 “白象尊神”（Chao Pho Chang Phueak）。每年兰纳历九月（约相当于公历六月），当地社区都会举行隆重的祭祀仪式，表达敬意，并祈愿社区安宁、风调雨顺、城市繁荣昌盛。

ACI CMRU

Chang Phueak Monument (Khuang Chang Phueak)

The Chang Phueak Monument, known locally as "Khuang Chang Phueak," is a historic monument featuring two white elephant statues. Located north of Chiang Mai's old city wall, approximately 500 metres from Chang Phueak Gate, it has served as an important historical landmark and spiritual center for the people of Chiang Mai for centuries.

According to the Chiang Mai Chronicle (Tamnan Phuen Mueang Chiang Mai), the monument was first constructed during the reign of Phra Ya Saen Mueang Ma of the Mangrai Dynasty (1386–1402 CE). After leading a military campaign against the Sukhothai Kingdom, the king became separated from his army. Two men, Ai Ob and Ai Yira, helped guide him safely back to Chiang Mai. In gratitude, the king appointed them as supervisors of the royal elephants on the left and right divisions and granted them land near Wiang Chiang Chom for their residences. He also ordered the construction of two white elephant statues, which were placed facing north with a pathway running between them.

Later, during the reign of King Tilokaraj (1441–1487 CE), the two white elephant statues were restored by Muen Dam Phra Khot. As part of the restoration, Buddhist chanting ceremonies were performed and sacred objects were placed inside the statues in accordance with Lanna traditions. These rituals were intended to protect the city and bring prosperity and good fortune to Chiang Mai.

During the reign of King Kawila, ruler of Chiang Mai under the Chet Ton Dynasty (1782–1815 CE), the two white elephant statues were rebuilt and enclosed within protective pavilions. The elephant facing north was named Prap Chakrawan ("Subduer of the Universe"), while

the elephant facing west was named Prap Mueang Man Mueang Yak ("Subduer of the Demon and Giant Cities"). The reconstruction was completed on Saturday, 5 April 1800.

The people of Chiang Mai, especially those living in the Chang Phueak community near the northern side of the old city, deeply respect the monument and its two white elephant statues. They are believed to embody a guardian spirit (Arak) that protects both the city and its people. For this reason, the monument is affectionately known as Chao Pho Chang Phueak ("The White Elephant Guardian Spirit").

Every year, an annual worship ceremony is held during the ninth month of the traditional Northern Thai lunar calendar (approximately June in the Gregorian calendar). Local residents gather to pay their respects, make offerings, and seek blessings for peace, prosperity, and well-being for their community and the city of Chiang Mai.

อ้างอิง

คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. (๒๕๓๘). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี.* เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และสถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

คำโอกาสปูชาเมือง, เครื่องปูชาช้างเผือกสองตัวหัวเวียง. (ม.ป.ป.). [พับสา อักษรธรรมล้านนา, เส้นหมึก]. เอกสารส่วนบุคคล จำพงษ์ ตั้งตระกูล. อ.เมือง จ.เชียงใหม่.

ยันต์ช้างเผือก. [พับสา อักษรธรรมล้านนา, เส้นหมึก]. เอกสารส่วนบุคคล สิทธิหมื่นเงินกอง บ้านสารภี อ.สารภี จ.เชียงใหม่.

ลมูล จันทน์หอม, (บก.). (๒๕๔๖). *ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม.* สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, อนุสาวรีย์ช้างเผือก หรือ ข่วงช้างเผือก ๑ [ภาพถ่าย]. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.

อรพิน ริยาพร้าว และคนอื่น ๆ. (๒๕๖๗). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับโบราณดาราศาสตร์.* หน่วยพิมพ์เอกสาร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ป๋าเวณีทำบุญตักบาตรและบวงสรวงเจ้าพ่อช้างเผือก

ณ อนุสาวรีย์ช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ (เดือน ๗ ไทย)

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

www.culture.cmru.ac.th E-mail : culture@cmru.ac.th

๐๕๓-๔๑๒๑๕๑-๑๕๕ ต่อ ๑๗๓๑